

ZEBO MIRZO SHE'RLARIDA OTA-ONAGA MUNOSABATNING MILLIY-BADIIY IFODASI

Saloxiddinova Nigoraxon Inomjonovna

Filologiya fanlari falsafa doktori, katta o'qituvchi

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti, Andijon

Annotatsiya. Bugungi o'zbek ayol ijodkorlarining ijodiy laboratoriyasiga kirar ekanmiz, ular she'riyatida ko'ngil lirikasi ustuvor yo'nalish kasb etib borayotganligiga guvoh bo'lamiz. Olamni poetik idrok etishda yangicha qarash, yangicha fikrlash an'anasi kuchaymoqda. Ijtimoiy ruhning o'rniga qalb ruhiyati, uning evrilishlarini poetik obrazlar orqali ifodalash she'riyatda g'oyaviy-estetik ta'sirchanlikni oshirishga, ijodkorlar poetik mahoratini ko'rsatishga xizmat qilmoqda.

Kalit so'zlar. Mavzu, poetik obraz, badiiy tasvir, oksimoron san'ati, poetik ma'no, lirik qahramon.

Abstract. When we enter the creative laboratory of today's Uzbek women artists, we witness that the lyric of the heart is becoming a priority in their poetry. The tradition of a new way of thinking and a new way of thinking in the poetic perception of the world is gaining strength. Instead of the social spirit, the spirit of the soul, expressing its transformations through poetic images serves to increase the ideological and aesthetic effectiveness of poetry, and to show the poetic skill of creators.

Key words. Theme, poetic image, artistic image, art of oxymoron, poetic meaning, lyrical hero.

Аннотация. Когда мы заходим в творческую лабораторию современных узбекских художниц, мы видим, что лирика сердца становится приоритетной в их поэзии. Набирает силу традиция нового взгляда, нового мышления в поэтическом восприятии мира. Вместо общественного духа дух сердца, выражающий свои эволюции через поэтические образы, служит повышению идейно-эстетической действенности поэзии, проявлению поэтического мастерства творцов.

Ключевые слова: тема, поэтический образ, художественный образ, искусство оксюморона, поэтический смысл, лирический герой.

Kirish. Zebo Mirzayeva ijodini tahlil qilar ekanmiz, uning ishqqa yo'g'rilgan dunyosi o'quvchini tamoman o'ziga mahliyo etadi. E'tibor berib qaraydigan bo'lsak, shoira she'rlarining o'zak qismini ishq mavzusi band etgan. O'sha o'zakdan esa Yaratganga, vatanga, ota-onaga va yorga bo'lgan muhabbat paydo bo'lgan. U o'z muhabbatini turli poetik obraz va badiiy tasvirlar bilan ifoda etmoqqa urinadi. Natijada, har bir she'rida kutilmagan tashbehlarga, ramzlarga boy olam paydo bo'ladi. O'quvchi ramzlar tilini, timsollar mohiyatini to'g'ri anglasagina, bu olamning yana bir sirini tushungandek bo'ladi.

Asosiy qism. Shoira vatan, tarix, ota-ona, zamon haqida bitilgan she'rlariga an'anaviy uslubda yondashmaydi. Balki yangi timsollar orqali ham ona yurtning,

tarixning siyratini yarata oladi. Eng asosiysi esa, ijodkor qalbida bular uchun ham ishq bor. Endi bu ishq o'zni bilan goh achinish, goh quvonch, goh afsuslanish, goh hayqirish bilan yuzaga chiqadi.

Ijodkorning "Onamga" she'rida oksimoron san'ati bilan yuzaga kelgan *oppoq tun* birikmasi orqali farzandlar tashvishida qora sochi oqargan onaning umumlashma obrazini yarata olganligini ko'rishimiz mumkin. Uning "Onamga" she'rida ham tantanavor kayfiyat o'rniga ezginlik, o'zining onasiga bo'lgan munosabatidan qoniqmaslik holati sezilib turadi.

Oq sochlari oppoq tun uning,
Umri halol ishqqa bayroqdir.
Oh, yuzlari dunyoi dunning,
Go'zalidan chiroyliroqdir.
(Bo'lolmadim hassasichalik),
Otam dardin ko'targan mohim.
Ushoqqina onam ko'ngliga
Bir hovuch nur bergil, iloyim! [5.B.9].

Oksimoron san'ati bilan yuzaga kelgan *oppoq tun* bu o'rinda katta poetik ma'no kasb etgan. She'rdagi *oppoq tun* lirik qahramon uchun yorug'lik manzili. Chunki oqlik va tunning qoraligi bu o'rinda badiiyatning go'zal namunasini hamda ijodkorning tuyg'ularning mohir rassomi ekanligini ko'rsatgan. "Albatta, so'zga yangi ma'no, yangi badiiy jilo berishda shoirning iste'dodiga, so'z tanlash va qo'llash mahoratiga, taassurotlarining boyligi va fikrlarining teranligi" [4.B.42] lirik qahramonning ishq deb atalmish ko'ngil saltanatida onaning umri bayroq timsolida aks etishiga sabab bo'ladi. Oilaning ichki tashvishini butun gardaniga ilgan, tashvishlardan toliqqan ona shuning uchun bu she'rda dunyo go'zalidan-da chiroyliroq deb ta'riflanadi. Onasidan olislariga ketgan farzand o'z farzandlik burchini bajara olmagan, balki uni sog'inchi azobiga giriftor etgani kitobxon qalbini ham junbushga keltiradi. She'rning so'nggi esa "*Rabbim, meni gul qilib yarat, hech bo'lmasa uning poyiga!..*" deya lirik qahramonning Yaratganga iltijosi bilan yakunlanadi. Shuningdek, ijodkor ushbu she'rida o'zi bilan o'zi ichki ziddiyatga berilayotganligini sezish qiyin emas. Ayni hol ham badiiy fikrning originalligini ta'minlab kelgan.

Har bir farzand ota-ona oldida qarzdor ekanligi ko'hna tarixdan ma'lum va bu holat asrlar she'riyatida turlicha talqin etilgan. Chunonchi, Navoiy bobomiz:

Boshni fido ayla ato qoshig'a,
Jismni qil sadqa ano boshig'a.
Tun-kunungg'a aylagali nur fosh,
Birisin oy angla, birisin quyosh, - [2.B.118]

deb ota-ona uchun tanu jondan kechmoq, yoinki, qalblarini har doim nurafshon aylamoq kerakligini uqtiradi. Xalq orasida uchraydigan "Ota – quyosh, ona – oy" iborasi ham yuqoridagi baytga o'zni bilan singdirilgan.

Uni xafa qildim, bora olmayman,
Nazdimda u qahri qattiq, bardoshli.

Hech kimdan so‘ramas, hech kimsa ko‘rmas,
Bilaman, yo‘l poylar ko‘zlari yoshli...

Ota oldidagi aybdor farzandning achchiq ko‘zyoshi, achchiq iqrori she‘r ohangiga tabiiy singdirilgan. O‘zbek xalqi mentalitetida ota deyilganda qahri qattiq, vazmin, sirli insonning qiyofasi chiziladi, lekin bu uning suvratida, xolos. Siyratida esa aksincha. Chunki bu insonda ham qalb bor, ko‘ngil bor. Hech qaysi ota o‘z farzandini sevmaydi emas, shunchaki, hayotda to‘g‘ri yo‘lini topib ketishida qattiqqo‘llik bilan qalqon yelkadosh, kezi kelganda g‘amdosh bo‘la oladi.

Dunyo sellariga borolmasdim tik,
Qalbinga bermasa edi hur qonni!
Axir, u do‘zaxning og‘zini yopib,
Ko‘tarib turibdi to‘qqiz osmonni.

Istiora san‘ati bilan vujudga kelgan birinchi satrning javobi ikkinchi misrada izohlangandek ko‘rinadi. Ya‘ni lirik qahramon vujudida oqayotgan “qon” oddiy qon emas, “hur qon”. U shu “qon” tufayli hayot sinovlarini yengishda o‘zini mardonavor, ulug‘vor his qiladi. Chunki otadagi chin insoniy fazilatlar shu “qon” tufayli farzand ruhiyatiga ko‘chib o‘tadi. Shoira otaning qudrati haqida: “do‘zaxning og‘zini yopish”, “to‘qqiz osmonni ko‘tarish”ga qodirligida ko‘rsatadi va bu ifoda bilan mubolag‘aning go‘zal namunasi yaratadi.

Payg‘ambar emas, yo avliyo emas,
Ammo men uchun u eng buyuk odam.
Oriyatday ulug‘, mehrday baland –
Hazrati otam u, hazrati otam! [5.B.88].

Lirik qahramon otasi haqida yozganda “U” kishilik olmoshini qo‘llaydi. Misralar davomida “U” kim ekanligini o‘quvchiga avvaldan bildirmaydi. “U”ning qudrati, mehri, bardoshi haqida gapirib keladi-da, she‘rning so‘nggi misrasida “U” otasi ekanligini ma‘lum qiladi, ammo shunchaki “otam” deb tanishtirmaydi, “hazrati otam” darajasida ta‘rif etadi. Zebo Mirzayeva so‘zlarni bekorga isrof qilmaydi, balki so‘zlarga o‘rni bilan darddan yaralgan hislarini yuklaydi. Natijada kuchli pafosga yo‘g‘rilgan she‘rlar yaratiladi.

“Poetik obraz hayot haqidagi shoirona xayol va tafakkurning konkret his-tuyg‘u, kechinma orqali maxsus suratlanishidir; bu goh ob‘ektiv olamning shoir sub‘ekti – qalb oynasida aks etishi tarzida, goh ruhiy olam – odamlar shuuriga, hissiyotiga ko‘chgan olamni shoir “go‘zallik qonunlari” nuqtai nazaridan qaytadan kechirishi, yangidan inkishof qilishi tarzida yuz beradi” [1.B.3]. Darhaqiqat, ijodkor olamni shunday e‘tirof etmaydi, balki yuqoridagi kabi holatlarni qalbidan o‘tkazadi, fikrlaydi, sintez qiladi va eng maqbulini qabul qiladi. Zero, inson ongi hayotiy voqelikdan estetiklik sari o‘sib boradi. Natijada uning fantaziyasi bilan favqulodda nozik tashbehlar paydo bo‘ladi. So‘z esa badiiy adabiyotda o‘zining yangi qiyofasi bilan yangicha mazmun kasb etadi. Dunyoni obrazli qiyofada gavdalantirish so‘z yordamida amalga oshirilar ekan, N.V.Gogolning quyidagi fikrlari ahamiyatga molikdir: “So‘z ko‘p emas, ammo ular shu qadar aniqki, ular

barcha narsani ifodalaydi. Har bir soʻzda tubsiz kenglik bor, har bir soʻz shoir kabi qamrov bilmaydi [3.B.55].

Xulosa. Ijodkor xayolini band etgan voqelik, avvalo, uning ongida akslanadi. Yuritilgan mulohaza natijasida qalb uning oqimiga boʻysunadi. Ana shu jarayonda yozuvchining koʻngil torlari chertiladi. U borliqning mohiyatidan yana bir yangi olam yaratmoqqa urinadi. Faqat bu olam borliqning aynan nusxasi boʻlmay, shoir qalbining soʻzlardan yasalgan sirli oynasi tarzida gavdalanadi. Tafakkur kuchi bilan yaratilgan bu olam shoir qalbidagi qayta kashf etiladi va poetik obrazlar bilan ziynatlanadi. Oʻquvchi koʻzi bilan koʻrgan olam inʼikosini sheʼriyatda qalbi bilan anglaydi. Tashqi olamning kishi bilmas sirlarini ijod mahsuli orqali tushunadi. Qalbdagi yaratilgan yangi olam yana bir qalbgaga shunday tarzda kirib boradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Akramov. B. Sheʼriyat gavhari. – Toshkent: Adabiyot va sanʼat nashriyoti, 1979. – 168 b.
2. Alisher Navoiy . Hayrat ul-abror. - Toshkent: Gʻafur Gʻulom nomidagi Adabiyot va sanʼat nashriyoti, 1989. – 262 b.
3. Gogol N.V. Poln. Sobr. Soch., T.8.M.: Izd-vo AN SSSR, 1952.- 348 c
4. Jumatova. N. Hozirgi oʻzbek sheʼriyatida rang bilan bogʻliq ramziy obrazlar: fil.f.a.nomz... diss. – Toshkent, 2000. – 124 b.
5. Mirzayeva Z. Ishq. – Toshkent: Akademiya nashri, 2011. – 128 b.
6. Salohiddinova, N. (2019). Zebo Mirzo's poetry and image. *International Journal on Integrated Education*, 2(6), 115-118.